

Piotr Kasprzyk
Lublin

Sprawy o separację małżeńską na przykładzie Sądu Okręgowego w Lublinie

Dla przeważającej części dorosłych Polaków małżeństwo i rodzina jest istotną wartością i najważniejszą albo wprost jedyną instytucją cieszącą się uznaniem i szacunkiem¹. Obserwacja życia codziennego wskazuje jednak, że niebezpieczeństwo rozpadu związku małżeńskiego jest jednym z najistotniejszych zagrożeń dla współczesnej rodziny. Potwierdza tę obserwację bardzo wysoki procent przeprowadzanych corocznie spraw rozwodowych.

W Polsce zanotowano w 1990 r. 42.436 rozwodów (przy liczbie 255.369 zawartych małżeństw), w 1991 r. – 33.823 (przy liczbie 233.206 zawartych małżeństw), w 1992 r. – 32.024 (przy liczbie 217.240 zawartych małżeństw), w 1993 r. – 27.891 (przy liczbie 207.674 zawartych małżeństw), w 1994 r. – 31.574 (przy liczbie 207.689 zawartych małżeństw), w 1995 r. – 38.115 (przy liczbie 207.081 zawartych małżeństw), w 1996 r. – 39.449 (przy liczbie 203.641 zawartych małżeństw), w 1997 r. – 42.549 (przy liczbie 204.850 zawartych małżeństw), a w 1998 r. – 45.230 (przy liczbie

¹ Zob. P. Kryczka, *Czy "kryzys rodziny"?*, w: *Polska Rodzina na progu Trzeciego Tysiąclecia*, Lublin 2000, s. 79; A. Grześkowiak, *Sytuacja rodziny na tle przemian w Europie Środkowej i Wschodniej po 1989 roku*, w: *Czy potrzebna jest w Polsce zmiana prawa rodzinnego i opiekuńczego? Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniach 21 i 22 września 1995 roku w Katowicach*, red. B. Czech., Katowice 1997, s. 19 n.; J. Krzywda, *Refleksje na temat zasad i praw życia rodzinnego*, "Ius Matrimoniale" 1997 nr 2, s. 115; Cz. Martyniak, *Państwo i rodzina*, w: *Rodzina pamiętnik I katolickiego studium o rodzinie w Poznaniu w dniach 2-6 września 1935*, Poznań 1936, s. 466 n.

209.430 zawartych małżeństw)². Dodatkowo liczby te są niepokojące, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że liczba rozwodów jest zazwyczaj niższa niż rzeczywista liczba rodzin, które uległy rozpadowi. Rozpad małżeństwa i rodziny uwarunkowany jest wieloma czynnikami m. in. stopniem dojrzałości przyszłych małżonków, cechami ich osobowości, sytuacją społeczno – ekonomiczną. Z licznych badań socjologicznych wynika, że takimi czynnikami są także:

a. zmiany w zakresie moralności i postaw np. rozluźnienie norm w zakresie współżycia seksualnego, liberalizacja postaw wobec rozwodu, czy też zanikanie starych tradycji obyczajowych;

b. rozluźnienie więzi psychicznych w małżeństwie;

c. szybka urbanizacja i uprzemysłowienie a co za tym idzie duża mobilność powodująca anonimowość osoby i jej oddalenie od środowiska, które kształtowało postawę danej jednostki;

d. zmiany organizacji życia społecznego, w tym rozwój usług, które zastąpiły rodzinę w świadczeniu usług na rzecz danej osoby np. domy spokojnej starości, różnego rodzaju organizacje, fundacje zajmujące się osobami, które wymagają opieki, podjęcie pracy zawodowej przez kobiety;

e. aspiracje zawodowe, które różnicują cele życiowe i status społeczny współmałżonków;

f. sytuacja mieszkaniowa;

g. ingerencja rodzin, z których pochodzą małżonkowie³.

Wszystkie te czynniki wymagają odporności psychicznej od małżonków, której często nie mają osoby zawierające związek małżeński. Wszelkie niepowodzenia, bezsilność, brak perspektyw mogą być zagrożeniem dla trwałości małżeństwa. Jednak, jak twierdzą niektórzy, prawdziwych powodów rozpadu związków małżeńskich należy szukać w niezrozumieniu i niewiedzy, czym jest naprawdę miłość, w “prywatyzacji” małżeństwa bez podkreślania społecznego znaczenia tej instytucji a dla ludzi wierzących w niezrozumieniu czym jest sakrament małżeństwa⁴.

² Dane pochodzą z roczników statystycznych.

³ Por. R. Cibor, *Wybrane czynniki ryzyka rozkładu pożycia małżeńskiego*, w: *Opiniodawcze i mediacyjne funkcje psychologa w sprawach rozwodowych i opiekuńczych*, Katowice 1999, s. 32-33.

⁴ P. Salaün, *Żyjący w separacji, rozwiedzeni*, Poznań 1997, s. 142.

Pojęcie “separacja” wprowadzane jest z łacińskiego terminu *separatio*, co oznacza rozdzielenie, rozłączenie, odosobnienie⁵.

Separacja prawna powstaje poprzez sądowe orzeczenie, dokonane zgodnie z prawem na wniosek uprawnionej osoby, po zweryfikowaniu przytoczonych powodów separacyjnych. Skutkiem takiej separacji jest zniesienie, na ogół z mocy orzeczenia sądu, praw i obowiązków zarówno niemajątkowych, jak i majątkowych wynikających z zawarcia małżeństwa (w sferze majątkowej w zasadzie tak jak przy rozwodzie), bez rozwiązania węzła małżeńskiego a co za tym idzie możliwości zawarcia nowego związku.

Wprowadzenie instytucji separacji do naszego prawa ustanawia dla osób fizycznych kolejne prawa podmiotowe, a co najważniejsze daje możliwość skorzystania z tego uprawnienia osobom będącym w kryzysie małżeńskim. Jednak w odróżnieniu od orzeczenia rozwodu orzeczenie separacji nie rozwiązuje związku małżeńskiego, węzeł małżeński w dalszym ciągu zostaje nietknięty, a jedynie pewnym modyfikacjom ulegają prawa i obowiązki wynikające z zawarcia małżeństwa⁶.

Aby jednak małżonkowie mogli skorzystać z instytucji separacji, muszą zaistnieć przesłanki dopuszczające jej orzeczenie.

Zgodnie z brzmieniem ustawy ustanowienie separacji małżeńskiej może nastąpić, jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia, nie wymaga się, aby rozkład pożycia miał również cechę trwałości jak przy rozwodzie⁷. Na żądanie jednego lub obu małżonków także jest możliwe ustanowienie separacji, jeżeli rozkład pożycia jest trwały. W tym przypadku małżonkowie mają

⁵ *Słownik łacińsko – polski*, t. 5, Warszawa 1999, s. 112; *Słownik łacińsko – polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 875; *Słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa, 1981, s. 198.

⁶ Ustawa wprowadzająca do k.r.o. instytucję separacji małżeńskiej weszła w życie 16 grudnia 1999 r. (Dz. U. z 1999 r. nr 52, poz. 532).

⁷ Por. art. 61¹ § 1 k.r.o. Takie uregulowanie spotkało się z aprobatą zarówno ze strony doktryny jak i praktyki sądowej zob. J. Panowicz – Lipska, *Instytucja separacji w polskim prawie rodzinnym*, PiP 1999 nr 10, s. 17; J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 271; J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*. Wyd IV zaktualizowane i uzupełnione przez M. Nazara, Warszawa 2000, s. 139; E. Waszkiewicz, *Instytucja separacji daje nowe możliwości*, GS 2000 nr 5, s. 5; J. J. Skoczylas, *Separacja nową instytucją prawa cywilnego*, PAK 2000 nr 2-3, s. 60; H. Haak, *Separacja*, MP 2000 nr 4, s. 214.

prawo wyboru pomiędzy orzeczeniem separacji a orzeczeniem rozwodu.

Przyczyny uzasadniające orzeczenie separacji można podzielić na zawinione, niezawinione i takie, które mogą mieć charakter zawiniony lub też niezawiniony⁸.

Takimi zawinionymi przyczynami mogą być: niedochowanie wierności małżeńskiej, naganny stosunek do rodziny współmałżonka, agresja, złe traktowanie członków rodziny (współmałżonka, dzieci), zaniedbywanie rodziny, odmowa wzajemnej pomocy, opuszczenie współmałżonka, hazard, prostytutcja, skazanie za zbrodnię małżonka prawomocnym wyrokiem, nieetyczne postępowanie, alkoholizm, narkomania, zatajenie choroby czy to fizycznej czy psychicznej, groźba. Do niezawinionych powodów, na jakie strona może się powołać, należą: różnica charakterów, choroba fizyczna lub umysłowa czy impotencja, niedobór seksualny. Natomiast do przyczyn zawinionych lub niezawinionych przez stronę lub strony można zaliczyć: bezpłodność, wady oświadczenia woli, homoseksualizm, oziębłość seksualną, satyryzm, nimfomanię, różnicę wieku, światopoglądów, długotrwały wyjazd małżonka za granicę.

Wnosząc o orzeczenie separacji można powołać się oczywiście jeszcze na inne przyczyny, które nie są tutaj wymienione, a prowadzą do zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego, w konsekwencji do orzeczenia separacji, a jeśli rozkład ten nabierze cechy trwałości także do rozwiązania małżeństwa przez rozwód. I tak np. jeżeli jeden z małżonków w czasie trwania orzeczonej separacji zawrze małżeństwo wyznaniowe, może to stać się przyczyną orzeczenia rozwodu⁹.

W przypadku zaistnienia pozytywnych przesłanek orzeczenie separacji nie jest dopuszczalne, jeżeli skutek niej miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków¹⁰.

⁸ Por. Z. Krzemiński, *Separacja. Komentarz do przepisów, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Zakamycze 2000, s. 25-42. Autor systematyzuje i omawia poszczególne przyczyny biorąc pod uwagę taki podział, podobnie zob. E. Waszkiewicz, *Separacja i rozwód*, PiŻ 2000 nr 7, s. 43.

⁹ Zob. K. Piasecki, *Separacja w prawie polskim*, Warszawa 2000, s. 42.

¹⁰ Zob. art. 61¹ § 2 k.r.o. Zob. także orzecznictwo co od tej przesłanki wydawane w związku ze sprawami rozwodowymi, orz. SN z 22 sierpnia 1950 r., C 147/50 NP. 1951 nr 6, s. 76-78; orz. SN z 18 czerwca 1955 r., III CR 199/54, OSN 1956 nr 4, poz. 100; orz. SN z 9 marca 1956 r., IV CR 36/55 OSN 1956 nr 4, poz. 110;

Zgodnie z przepisem art. 61¹ § 2 k.r.o. separacja nie może być również orzeczona (podobnie jak i rozwód art. 56 § 2 k.r.o.), jeśli byłaby sprzeczna z zasadami współżycia społecznego¹¹.

W przypadku separacji w odróżnieniu do rozwodu nie ma zastosowania tzw. zasada rekryminacji, ujęta w art. 56 § 3 k.r.o., zgodnie z którą orzeczenie rozwodu nie jest dopuszczalne, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód lub też odmowa jego zgody na rozwód jest w konkretnych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, dlatego separacji może żądać małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia małżeńskiego.

Podsumowując można stwierdzić, że ustawowe przesłanki do orzeczenia separacji są łagodniejsze i bardziej dostępne dla małżonków w porównaniu z przesłankami rozwodowymi. Jest to w pełni zrozumiałe, jeżeli zakłada się, że instytucja separacji małżeńskiej w swoim głównym założeniu ma być orzekana, jeśli nie doszło jeszcze do całkowitego rozpadu związku małżeńskiego.

Jeżeli małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może orzec separację na podstawie zgodnego żądania małżonków, mówimy wtedy o separacji zgodnej. W tym przypadku muszą wystąpić razem cztery przesłanki, tj. zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, orzeczenie separacji nie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, zgodne żądanie małżonków i brak wspólnych małoletnich dzieci. W tym przypadku postępowanie będzie prowadzone przed sądem w trybie nieprocesowym. Tutaj zastosowanie mają przepisy art. 567¹ – 567⁵ k.p.c., które zostały dodane do przepisów normujących “sprawy małżeńskie”(art. 561 – 567 k.p.c.).

Sprawy o orzeczenie separacji toczą się w trybie procesowym, jeśli z inicjatywą jej ustanowienia wyjdzie tylko jeden z małżonków, a drugi pozostanie bierny lub też nie wyrazi zgody na separację oraz

orz. SN z 23 marca 1956 r., III CR 347/55, OSN 1956 nr 4, poz. 114; orz. SN z 21 kwietnia 1960 r., 4 CR 631/59 OSPiKA 1959, poz. 41; uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 18 marca 1968 r., III CZP 70/66 pkt. III, OSN 1968, poz. 77.

¹¹ Zob. uchwała SN z 18 marca 1968 r. III CZP 70/66. OSN 1968 nr 5 poz. 77. Szerzej na temat pojęcia i funkcji zasad współżycia społecznego zob. A. Olejniczak. *Materialnoprawne przesłanki...*, s. 78-95; Z. Ziemiński, *Normy moralne a normy prawne*, Poznań 1963, s. 190 n.; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1993, s. 43-45; A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa, s. 109-130.

w przypadku gdy współmałżonkowie mają wspólne małoletnie dzieci (tzw. separacja niezgodna). Sprawy o orzeczenie separacji rozpatrują wydziały cywilne Sądów Okręgowych¹².

Postępowanie w sprawie o orzeczenie separacji i o jej zniesienie jest płatne, dlatego wraz z wniesieniem wniosku lub pozwu o orzeczenie separacji do sądu należy uiścić wpis sądowy. Wysokość takiego wpisu uzależniona jest od przyjęcia określonego trybu postępowania, od wniosku pobierany jest wpis w wysokości 100 zł., natomiast od pozwu wpis w kwocie 500 zł.¹³ Wydaje się, że określenie wpisu stałego w sprawach o orzeczenie separacji w trybie procesowym (takie najczęściej wpływają) w wysokości 500 zł jest sumą zbyt wysoką i może stać dla wielu osób istotną przeszkodą do regulacji swoich spraw rodzinnych poprzez orzeczenie separacji przez sąd.¹⁴ Pożądane byłoby więc obniżenie wysokości wpisu stałego, tym bardziej że w sprawach o rozwód określony jest wpis tymczasowy w granicach od 30 zł do 600 zł.

Wiele osób zwracało się o informację do sądów w Olsztynie, Łodzi, Krakowie, w tym ostatnim 16 grudnia były już wnioski o umorzenie spaw rozwodowych (także w Lublinie)¹⁵.

Jeszcze przed 16 grudnia 1999 roku, a więc daty, od której można było wnosić o orzeczenie separacji do sądu w Warszawie czy Bielsku Białej wpływały pisma procesowe z żądaniem jej orzeczenia. W tydzień od wprowadzenia separacji do naszego ustawodawstwa Sąd Okręgowy w Warszawie wydał już dwa orzeczenia separacyjne (były to sprawy pierwotnie prowadzone jako rozwodowe)¹⁶.

Ogółem w grudniu 1999 roku a więc w pierwszym okresie obowiązywania ustawy do sądów w całym kraju wpłynęło 260 spraw

¹² Słusznie są podnoszone głosy ze strony praktyki sądowej, aby sprawy te rozpatrywały wydziały rodzinne na szczeblu sądu okręgowego, których jak na razie nie ma i w których orzekaliby sędziowie rodzinni a nie cywilni. Por. E. Waszkiewicz, *Instytucja separacji...*, s. 4.

¹³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 listopada 1999 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych*, Dz. U. nr 91, poz. 1038.

¹⁴ W Sądzie Okręgowym w Lublinie w pierwszym roku funkcjonowania tej instytucji prawnej ok. 1/4 pozwów o orzeczenie separacji zostało zwróconych ze względu na nieuiszczenie wymaganego wpisu w oznaczonym terminie.

¹⁵ Por. M. Pionkowska, *Rozdział od stołu i łoża*, "Rzeczpospolita" z 16 grudnia 1999 r., s. 1 i C2.

¹⁶ Por. M. Domagalski, *Sąd już pierwsze orzeczenia*, "Rzeczpospolita" z 23 grudnia 1999 r., s. C2.

o orzeczenie separacji, w tym 230 zakwalifikowano do postępowania procesowego a 30 spraw do postępowania nieprocesowego. W pierwszym półroczu 2000 roku, tj. od 1 stycznia do 30 czerwca ogółem wpłynęło 4.087 spraw o orzeczenie separacji małżeńskiej, w tym 3.631 zakwalifikowano do postępowania procesowego, natomiast 456 spraw do postępowania nieprocesowego. W tym samym okresie do sądów wpłynęło 43.862 spraw o orzeczenie rozwodu. Wniesione sprawy o orzeczenie separacji w pierwszym półroczu 2000 roku, w całym kraju stanowiły 9,3 % w stosunku do ilości spraw o orzeczenie rozwodu. W 24 Sądach Okręgowych stosunek ten wynosił ponad 10 %, a w Sądzie Okręgowym w Przemyślu wynosił nawet 21,5 %, w Nowym Sączu 20,5 %, w Płocku 19,5 %, w Tarnowie 18,8 %. Najmniejszy odsetek wniesionych spraw o orzeczenie separacji w stosunku do wniesionych spraw o orzeczenie rozwodu w tym samym okresie zanotowano w Sądzie Okręgowym w Toruniu 5,4 %, Krakowie 5,6 %, Włocławku 6,7 %, Wrocławiu 7,3 %. Ogółem w 2000 r. wpłynęło 7.481 spraw o orzeczenie separacji i 81.993 rozwodu. Tak więc stosunek wniesionych spraw o orzeczenie separacji do rozwodu wynosił 9%.

W Sądzie Okręgowym w Lublinie stosunek spraw o orzeczenie separacji w stosunku do liczby spraw rozwodowych 2000 roku wynosił 8 %¹⁷.

W okresie poprzedzającym wprowadzenie separacji małżeńskiej do naszego k.r.o. pojawiały się głosy, że instytucja ta będzie spełniać jedynie rolę "rozvodu dla katolików", gdyż jedynie osoby wierzące z przyczyn wyznaniowych będą wnosiły o jej orzeczenie¹⁸, a także, że z instytucji tej będą korzystały osoby w podeszłym wieku, które nie planują zawarcia kolejnego związku.

Z analizy akt spraw dotyczących orzeczenia separacji małżeńskiej wynika, że w 1999 roku, tj. od 16 grudnia do Sądu Okręgowego w Lublinie wpłynęło 9 spraw o orzeczenie separacji. W 2000 roku spraw o orzeczenie separacji wpłynęło 180, w tym separacji prowadzonych w trybie nieprocesowym było 14, natomiast w trybie

¹⁷ W momencie złożenia niniejszego artykułu do druku nie są jeszcze dostępne dane za I półrocze 2001 roku.

¹⁸ Zob. E. Holewińska – Łapińska, *Opinia na temat projektów ustaw o separacji (druki sejmowe nr 591 i 708)*. Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 1999, s. 4.

procesowym 166. Można dodać, że w tym samym okresie wpłynęło 2241 spraw o orzeczenie rozwodu.

Po przeanalizowaniu akt dotyczących orzeczenia separacji małżeńskiej w III Wydziale Cywilnym Sądu Okręgowego w Lublinie za 2000 rok¹⁹ można stwierdzić, iż w praktyce z instytucji tej małżonkowie korzystają bez względu na swoje przekonania religijne.

Korzystając ze znacznej części akt sprawy można stwierdzić, że powody, na które powołują się małżonkowie wnoszący sprawę o orzeczenie separacji, są zróżnicowane. Nie można się zgodzić, dokonując analizy akt, ze stwierdzeniem, jakoby separacja prawna była jedynie “rozwozem dla katolików” lub aby z tej instytucji korzystały jedynie osoby w podeszłym wieku²⁰.

Trudno stwierdzić jednoznacznie, w ilu sprawach motywów religijnych miały wpływ na wszczęcie postępowania o separację a wykluczały możliwość wniesienia rozwodu. W pismach procesowych wszczynających postępowanie w tego rodzaju sprawach a także w zeznaniach strony tego nie werbalizują, z wyjątkiem dwóch spraw, natomiast podają inne powody, wśród których na pierwsze miejsce wysuwa się alkoholizm jednego z małżonków, zaniedbywanie rodziny i niedostateczne łożenie środków na jej utrzymanie czy agresja wobec członków rodziny.

Takie same powody są podawane także w sprawach o rozwód.

Z motywów religijnych, wyraźnie to podkreślając, wniesiono o orzeczenie separacji a nie rozwodu tylko dwie sprawy. W pierwszej z nich powód pisze m. in. “Problemy spowodowane odejściem pozwanej do konkubenta doprowadziły do rozkładu pożycia małżeńskiego. Od 1 sierpnia 2000 r. strony pozostają w faktycznej separacji i nie utrzymują ze sobą żadnych kontaktów natury fizycznej, psychicznej i majątkowej. Rozkład pożycia małżeńskiego ma charakter zupełny, trwały i nieodwracalny. Z pozwem o rozwód powód nie występuje wyłącznie z przyczyn natury religijnej”²¹. Strona jeszcze w jednej sprawie nie wniosła o orzeczenie rozwodu a jedynie o separację argumentuje to m. in. tak: “w tym stanie rzeczy na-

¹⁹ Niestety nie dotarłem do wszystkich akt dotyczących orzeczenia separacji małżeńskiej, ponieważ część z nich była niedostępna z różnych powodów. Dostęp miałem do 118 akt sprawy.

²⁰ Por. T. Dyrka, P. Baranowski, *Rozwód, separacja, podział majątku. Poradnik z wzorami pism procesowych*, Zielona Góra 2000, s. 53.

²¹ Akta Sądu Okręgowego w Lublinie nr III c 2067/00 s. 2.

stąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego stron, gdyż powód nie może wybaczyć zachowania negatywnego pozwanej życzenia mu śmierci. Powód nie chce rozwodu, gdyż jest to sprzeczne z jego przekonaniem religijnym²².

Innym argumentem przemawiającym zdaniem wnoszących za orzeczeniem separacji a nie rozwodu jest wzgląd na dobro dzieci małżonków. Strona pisze: “Teściowie wielokrotnie ingerowali w nasze małżeństwo, negatywnie wpływając na żonę. Skąd wypływały rozliczne konflikty, narastające z upływem czasu. (...). Nie chcę rozwodu, gdyż mam ośmiomiesięcznego syna, z którym jako ojciec powinienem się spotykać (...)”²³. W innej sprawie “Powód uważa, iż wspólne zamieszkiwanie, posiadanie małoletniego dziecka, którego dobro stawia ponad wszystko, jak i wspólne więzi gospodarcze nie obligują do orzeczenia rozwodu, lecz tylko separacji. Ponadto młody wiek pozwanej pozwala liczyć w przyszłości na fakt, iż dojrzeje ona w pełni do podjęcia obowiązków małżeńskich”²⁴. Wzgląd na dobro dziecka stanowi również refleksję obydwójga małżonków, którzy stwierdzają, że “(...) w tej sytuacji obydwójga doszliśmy do wniosku, że najlepszym wyjściem dla nas i dla naszej córki będzie separacja”²⁵. Inni piszą, że “(...) usankcjonowanie tego faktycznego rozstania się małżonków poprzez separację niewątpliwie wpłynie korzystnie na sytuację dzieci stron, gdyż ustaną ciągle kłótnie i awantury między rodzicami”²⁶.

Dla dobra dziecka małżonkowie są gotowi powrócić do wspólnoty małżeńskiej nawet po orzeczeniu rozwodu, piszą tak “W czerwcu 1985 r. małżeństwo zostało rozwiązane przez orzeczenie rozwodu. Powódka i pozwany ponownie zawarli związek małżeński 1986 r., gdyż oboje wierzyli, że uda im się porozumieć i stworzyć dom dla swoich dzieci. (...) Po raz pierwszy o rozstaniu rozmawialiśmy z pozwanym ok. 3 lata temu. Wtedy też próbowaliśmy dojść do porozumienia, że dla dobra dzieci, póki nie skończą szkoły średniej, postaramy się zachować względne pozory i w tym stanie dotrwać”²⁷.

²² ASOL III c nr 1635/00 s. 3.

²³ ASOL III c nr 1123/00 s. 5.

²⁴ ASOL III c nr 869/00 s. 2.

²⁵ ASOL III c nr 1176/00 s. 1.

²⁶ ASOL III c nr 1941/00 s. 2.

²⁷ ASOL III c nr 1904/00 s. 2.

Oprócz względów religijnych i dobra małoletnich dzieci małżonków, osoby wnoszą także z innych powodów o orzeczenie separacji, np. ze względów materialnych. Pozwana pisze, że “Zwracam się z prośbą o udzielenie mi separacji przez Sąd, ponieważ od pięciu lat wychowuję samotnie troje dzieci. (...) Mój mąż (...) w ogóle się dziećmi nie interesuje. Chcę, aby mnie uznano za samotną matkę”²⁸, lub “(...) w chwili obecnej zachodzi potrzeba uregulowania między nami spraw majątkowych”²⁹, a nawet podają taką argumentację “(...) ja nie pracuję, nie mam pracy od 10 lat, jestem na utrzymaniu żony. W separacji faktycznej jesteśmy od 5 lat. Ja chcę również, aby to małżeństwo jeszcze utrzymać, dlatego wyrażam zgodę na separację bez orzekania o winie”³⁰, czy “Do złożenia wniosku skłonił mnie długo trwający konflikt małżeński, na który złożyła się różnica poglądów, odmienności charakterów i zupełny rozkład życia rodzinnego”³¹.

Główną jednak przyczyną wnoszenia spraw o orzeczenie separacji do sądu Okręgowego w Lublinie jest alkoholizm jednego z małżonków, np. strona stwierdza “(...)pod wpływem alkoholu pozwany jest bardzo agresywny, wręcz nieobliczalny w swoim zachowaniu, tak że nie sposób dalej razem mieszkać”³². W innej sprawie z powodu alkoholizmu strony pozwanej powódka zwróciła się do sądu o orzeczenie rozwodu, jednak w trakcie postępowania pozwany rozpoczął leczenie odwykowe i postępowanie zawieszono na zgodny wniosek stron. Następnie zostało ono podjęte, a powódka zmieniła żądanie i wniosła o orzeczenie separacji twierdząc, że “(...) doszła do wniosku, że rozkład małżeństwa nie ma jeszcze cech trwałości i istnieje nadzieja, iż pozwany podda się leczeniu.”³³

Następną z kolei przyczyną jest agresja jednego z małżonków względem drugiego małżonka i tak powód uzasadnia swoje żądanie “(...) pozwany zmienił swoje zachowanie. Stał się arogancki wybuchowy, agresywny. Od dłuższego czasu nie interesuje się obowiązkami rodzinnymi, jakie na nim ciążyą”³⁴, a w innej sprawie,

²⁸ ASOL III c nr 1080/00 s. 1.

²⁹ ASOL III c nr 2211/00 s. 1.

³⁰ ASOL III c nr 1458/00 s. 11.

³¹ ASOL III c nr 2051/00 s. 2.

³² ASOL III c nr 719/00 s. 2.

³³ ASOL III c nr 2382/00 s. 22.

³⁴ ASOL III c nr 261/00 s. 2.

“(…) początkowo małżeństwo układało się normalnie, jednak od kilkunastu lat istnieją spory poważne, kłótnie z błahych powodów, dochodzi do awantur, zanikła całkowicie więź intymna i gospodarza”³⁵.

Strony podają jeszcze inne powody uzasadniające ich zdaniem orzeczenie separacji małżeńskiej. Takim powodem było jednorazowe zdarzenie, które wpłynęło na więzi małżeńskie, powódka pisze “(...) pożycie stron układało się dobrze, jednak kryzys małżeński nastąpił wskutek wydarzeń, które miały miejsce w lutym 1999 r. (...). Prokuratura postawiła pozwanemu zarzut popełnienia zbrodni zabójstwa . (...) wobec tej sytuacji wnoszę o orzeczenie separacji (...) z uwagi na utratę zaufania i rozpad małżeństwa”³⁶.

Zdarza się też, że małżonkowie swoją decyzję motywują bardzo lakonicznie, np. “niniejszy pozew jest zgodną decyzją obojga małżonków, będącą wynikiem wspólnych przemyśleń i ustaleń”³⁷.

Po głębszej analizie akt sprawy można pokusić się o stwierdzenie, że w większości przypadków podłożem kryzysów małżeńskich jest jednak zbyt niedojrzałość małżonków, mała wiedza, czym jest małżeństwo i małe do niego przygotowanie, przykładem tego może być chociażby stwierdzenie powódki “(...) pożycie stron nie układało się nieomal od samego początku małżeństwa (...). Strony różnią się, gdy chodzi o gotowość stawienia czoła problemom, jakie niesie wspólne życie. Pozwany nie potrafi dopasować się do nowej rzeczywistości, reagując ogólną agresją, uciekaniem we własny świat i odcinaniem się od problemów. Doprowadziło to do sytuacji, w której powódka musiała być osobą dźwigającą samotnie ciężar odpowiedzialności za rodzinę”³⁸.

Przedział wiekowy stron ubiegających się o orzeczenie separacji w Sądzie Okręgowym w Lublinie jest bardzo zróżnicowany i trudno byłoby tu podawać jakieś grupy wiekowe, które częściej wnoszą tego typu sprawy. Zaskakująca jest spora ilość spraw małżonków w wieku około 30 lat.

Ustawodawca, realizując normy zapisane w artykule 18 Konstytucji RP oraz artykule 11 Konkordatu, tworzy przepisy prawne, które sprzyjają utrzymaniu trwałości małżeństwa. Chodzi tu m.in.

³⁵ ASOL III c nr 1730/00 s. 2.

³⁶ ASOL III c nr 386/00 s. 1.

³⁷ ASOL III c nr 8/00 s. 2.

³⁸ ASOL III c nr 2120/00 s. 2.

o przepisy regulujące zawarcie związku małżeńskiego, jak również normy dotyczące samego postępowania rozwodowego, w tym postępowania pojednawczego, które powinno mieć zawsze na uwadze utrzymanie małżeństwa, a teraz również tworząc przepisy o separacji małżeńskiej.

Jednak dla osób niewierzących, a szczególnie dla tych, którzy małżeństwo traktują jako umowę cywilno-prawną z drugą osobą, rozwód może jawić się jako rozwiązanie bardziej atrakcyjne.

Także życie w orzeczonej separacji dla małżonków nie jest łatwe, ponieważ zaznali oni choć przez pewien czas szczęścia małżeńskiego, poznali smak wzajemnych uczuć i w pewnym momencie przychodzi im żyć samotnie. W pewnej mierze ich sytuacja przypomina życie osób owdowiałych, z tą różnicą że współmałżonek nadal żyje a umarła tylko miłość³⁹.

Instytucja ta z pewnością stwarza możliwość namysłu i gruntownej refleksji nad decyzją o rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód. Poza tym instytucja separacji stanowi dla rozpadających się małżeństw alternatywę w stosunku do rozwodu, a tym samym spełnia rolę środka ochrony przekonań religijnych, daje szansę na zapewnienie pozytywnego rozwoju psychicznego dzieci a także poczucie bezpieczeństwa dla całej rodziny⁴⁰. Z pewnością nie tylko te czynniki stanowią powód w ubieganiu się o orzeczenie separacji. Na podstawie analizy akt z Sądu Okręgowego w Lublinie można stwierdzić, że należą do nich także: alkoholizm jednego z małżonków, agresja, zaniedbywanie rodziny, opinia środowiska itd. Są to więc typowe przyczyny, jakie są podawane w sprawach rozwodowych.

Kończąc można powiedzieć, że instytucja separacji małżeńskiej wprowadzona do naszego systemu prawnego nie jest instytucją martwą, o czym świadczy stosunkowo duża liczba wnoszonych tego typu spraw do sądów. Mimo że strony w sprawach o orzeczenie separacji swoją decyzję motywują podobnie jak to się dzieje w sprawach rozwodowych należy pamiętać, że instytucja ta jest rozwiązaniem odmiennym w swej istocie od instytucji rozwodu.

³⁹ Por. P. Salaün, *Żyjący w separacji...*, s. 151.

⁴⁰ Por. E. Waszkiewicz, *Instytucja separacji...*, s. 4.